

УВОЂЕЊЕ ОПШТЕЖИЋА У ХИЛАНДАРУ 1933. ГОДИНЕ

После завршетка Првог светског рата Српска православна црква чини велике напоре да се увећа братство Хиландара, отплате дугови и уведе општежиће према типичу Св. Саве. Занављање монашког братства није ишло лако због административних мера грчких власти, док је за отплату дуга био потребан велики новац. И повратак на општежитељни начин живота ишао је такође тешко - једно стога што је идиоритмија за педесет година трајања ухватила дубоког корена, друго зато што је братство манастира Хиландара желело да уведе општежиће према типичу Св. Саве, а не према прописима новог Устава Свете Горе из 1926. године, а та одлука је изазвала неспоразуме са Свештеном општином у Светој Гори и са цариградским патријархом Фотијем.

Припреме за увођење општежића почеле су још 1920. године. Те године је у Хиландару боравило изасланство Српске православне цркве: жички еп. Николај, јереј др Војислав Јанић, Гавра Милошевић и генерални конзул из Солуна Трајан Живковић. Изасланство се упознало са тешким стањем у Хиландару. Као пут изласка из кризе у којој се нашао Манстир, изасланици су на седници манастирског Сабора 26. маја 1920. године предложили да монаси пређу на општежитељни начин живота. Према записнику са седнице, Сабор у начелу није имао ништа против оваквог предлога. Међутим, имајући у виду тешко економско стање манастира, монаси су сматрали да је у таквим приликама немогуће засновати општежиће. Истицали су да би за општежиће требало увећати број монаха, отплатити спољашњи и унутрашњи дуг, купити неопходне ствари и обезбедити довољно хране. На седницама братства од 27-29. маја расправљало се како да се превазиђу поменуте тешкоће. После обећања изасланства да ће се заузети код надлежних и код народа да се економско стање манастира поправи, Сабор је донео решење: да се новембра месеца исте године на празник Пресвете Богородице установи општежиће. До тада треба купити све што је за општежиће потребно: храну, пиће и трпезаријске ствари. Одлучено је да се

са овим решењем упозна Свети архијерејски сабор једним писмом, које ће уручити изасланици и да се замоле да се у Београду оснује један ужи одбор, чији би задатак био да окупи неколицину имућнијих људи, који би својим прилозима помогли Хиландару да уведе општежиће у предвиђеном року.¹

У жељи да побољша материјално стање, Сабор манастира Хиландара је на седници од 28. јуна 1920. године решио да тражи да се манастиру врати метох Каламарија, који је 1906. године дат Генералном конзулату у Солуну под закуп. О овој одлуци је писмом обавештен митрополит Димитрије Павловић. У писму је истакнуто да је уговор са Конзулатом истекао још пре две године и да је изасланство са генералним конзулом, за боравка у Хиландару, обећало предати метох манастиру. Чланови Сабора наглашавају да се са овог метоха може обезбедити прилично хране неопходне за установљење општежића.² Месец дана касније (29. јула), епитроп Хиландара, јеромонах Михаило Коматовић, шаље митрополиту Димитрију препис саборског решења о увођењу општежића и захтев за повратак метоха Каламарија. У пропратном писму каже да би се општежиће увело до предвиђеног времена, нужно је да се поменути метох врати, отплате спољашњи и унутрашњи дугови и увећа братство Хиландара.³

У ово време је у Хиландару живео пензионисани епископ тимочки Мелентије Вујић. У Архиву Синода сачувано је неколико писама које је он писао митрополиту Димитрију, обавештавајући га о приликама у Хиландару и о могућностима да се тамо уведе општежиће. Тако у писму од 22. VII /4. VIII 1920. године о општежићу пише: “Прилозима, ма колики и како били, не може се осигурати и подржати општежиће у Хиландару да буде трајно. Треба економију праву тако и толико развити да манастир има својих и сталних прихода, и то толико колико је потребно за одржање општежића. Друго, манастир треба осигурати са увећањем братства из наших људи. Ово што има сасвим је мало. Нити има потребних људи за економију и рад ни за цркву. Пјевнице празне, црква празна. Треба увећати и ојачати Управу-Сабор, јер и у њему је мало људи; и треба увећати и ваставити подмладак“.⁴

После повратка у земљу, еп. жички Николај је о својој мисији у Хиландару обавестио Свети архијерејски сабор. У извештају констатује да је манастир у тешком материјалном и духовном положају; “епитропи Лукијан, Онуфрије и Георгије исувише световни, те се тражи помоћ од нас“. После размислања и споразума с братством предложио је :

“да се пошаље један озбиљан архимандрит те да га изабере за свог игу-

¹ Саборско решење су 29. маја 1920. године потписали: проигуман Митрофан, јеромонах Михаило Коматовић, епитроп и старац Софроније (*Архив Синода, нерегистровано*).

² Писмо су потписали чланови Сабора: игуман Митрофан, епитроп Михаило, старац Софроније, јеромонах Георгије, јеромонах Хризостом и јеромонах Онуфрије (*Архив Синода, нерегистровано*).

³ Исто, 29. јул 1920.

⁴ Писмо еп. Мелентија митрополиту Димитрију, 22. VII /4. VIII 1920.

мана;

да се подејствује да се обнови општежиће као што је по уставу Св. Саве; да се подејствује код Васељенске патријаршије да се отвори у Хиландару монашка школа, за коју је обезбеђено материјално издржавање а потребни су само професори“. Свети архијерејски сабор је усвојио ове предлоге и доставио их Светом архијерејском синоду на извршење.⁵

У међувремену, за патријарха уједињене Српске Цркве изабран је митрополит Димитрије. Честитајући му избор, игуман Митрофан, члан Сабора хиландарског, у писму од 30. новембра 1920. године пише о приликама у Светој Гори и у Хиландару. Игуман мисли да није погодно време за увођење општежића, јер је манастир у материјалној оскудици.⁶

План да се у Хиландару уведе општежиће до празника Ваведења 1920. године није остварен. Хиландарци нису били вољни да се уведе општежиће, што се може закључити из њихових писама. Зато је Свети архијерејски сабор 1921. године овластио патријарха Димитрија “да у споразуму са Краљевском Владом предузме мере и нађе потребна средства, да се у манастиру Хиландару оснује општежиће, заведе управом контрола и да се отвори монашка школа. У исто време да Његова Светост посредује да Његово Величанство по старим традицијама прими врховни протекторат и даје заштиту Хиландару и да ову светињу што је могуће скорије удостоји своје високе посете.”⁷

Важну улогу у планираној реорганизацији манастира имао је прота Степа Димитријевић. Он је повремено боравио у Хиландару и уживао леп углед међу Хиландарцима. Значајна је његова преписка с Хиландарцима, из које детаљније сазнајемо о приликама у Хиландару у то време. Као један од најбољих познавалаца Хиландара, прота Степа је више пута умољаван да пише извештаје о овој древној српској светињи Светом архијерејском синоду и Министарству иностраних послова. У тим извештајима он саопштава драгоцене податке и о увођењу општежића. У извештају Министарству иностраних послова од 18. маја 1923. године прота Степа наводи имена 70 монаха са личним подацима, говори о економском стању, о потреби васпитавања монашког подмлатка, о положају и престижу нашем у Светој Гори, и о општежићу.⁸

Време је пролазило, а општежиће није увођено. У Хиландару се настављало по старом. Временом је и преписка проређена. Ипак, из једног малог броја писама упућених патријарху Димитрију (која се чувају у Архиву Синода) може се сазнати понешто од онога што се дешавало у Хиландару. Тако у писму свештеног Сабора манастира Хиландара од 23. /5. фебруара 1924. године изнети су предлози шта би требало учинити да би се што пре увело општежиће. По мишљењу чланова Сабора, требало би увећати брат-

⁵ АСБр. 46 д, 26. IX /9. X 1920.

⁶ Писмо игумана Митрофана патријарху Димитрију, Хиландар, 30. новембар 1920.

⁷ АСБр. 18 /31. VIII 1921.

⁸ Извештај проте С. Димитријевића Министарству иностраних послова, 18. мај 1923.

ство. Једну од могућности да се увећа братство виде у што чешћим и што већим посетама из Србије. Стога моле да Патријарх поради код Краљевске Владе да се посетиоцима омогуће извесне повластице за путовање. Да би се у манастиру могао сместити већи број монаха, неопходно је да се станова за братство оправе, јер је већина од њих у тешком стању и без најосновнијих услова за живот. Нужно је да се осигура и премести библиотека, која се налази на тавану изнад опште кухиње и изложена је опасности од пожара. Свештени Сабор сматра да библиотеку треба преместити у пирг Св. Саве, који се налази на источној страни манастира. Али пре тога, потребно га је оправити и припремити за библиотеку. Оправка станова и пирга је велики посао који манастир не може сам извести; зато Сабор моли Патријарха да поради код Краљевске Владе да она одреди једну комисију у коју би, по мишљењу Сабора, требао да уђе представник Цркве, један инжењер и економ и да као стручна лица прегледају станове, пирг као и остале манастирске зграде: Посницу Св. Саве у Кареји и пирг краља Милутина, чије је реновирање такође неопходно. Комисија би била дужна да за све побројано уради план реконструкције и предрачун потребне суме новца за тај посао и да прегледа и сва остала економска добра манастира и изради план за њихово боље и рационалније обрађивање, јер су до сада била или запуштена или сувише примитивним начином обрађивана, па је услед тога манастир дошао у тежак економски положај. Главни задатак комисије би био да детаљно проучи економско стање манастира и да заједно са Управом изради и поднесе Краљевској Влади план како би се што пре остварило општежиће. Свештени сабор је уверен да при стању у каквом се манастир сада налази није могуће увести општежиће.⁹ Патријарх Димитрије је ово писмо доставио Светом архијерејском синоду.

Проучивши писмо свештеног Сабора манастира Хиландара, као и ранији извештај проте Стеве Димитријевића, Свети архијерејски синод обратио се министру иностраних послова, министру саобраћаја, председнику Министарског савета и патријарху Димитрију. Министра иностраних послова моли да предузме потребне кораке да се имање “Србиново” на Каламарији врати Хиландару и да му се исплати заостала закупнина.¹⁰ Истовремено се моли министар за дејство да се манастиру одреди извесна новчана помоћ за куповину пољопривредних справа. Од министра саобраћаја Свети архијерејски синод тражи да се онима који путују у Свету Гору одобре повластице

⁹ Писмо су потписали чланови сабора: архимандрит Митрофан, игуман Михаило Коматовић, проигуман Аксентије, старац Софроније, јеромонах Онуфрије, јеромонах Арсеније, старац Богосав и јеромонах Доситеј (*Хиландар српска царска лавра у Светој Гори, М. бр. 24, 23 /5. фебруар 1924*).

¹⁰ Министарство иностраних послова обавестило је Свети архијерејски синод 8. маја 1924. године да је управа манастира Хиландара (епитропи Онуфрије и Доситеј) насилним путем одузела метох “Србиново” од Краљевског Генералног конзулата у Солуну, не чекајући да се изврше наредбе Министарства, и тиме примила на себе одговорност за последице које би из тог акта проистекле. (*Министарство иностраних дела Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, КТ бр. 1976, Београд, 8. мај 1924*).

тако да плаћају четвртину од износа путних трошкова. Моли се министар да се заузме и код грчких паробродских и железничких друштава да им се дају сличне повластице. У писму председнику Министарског савета набраја се шта све треба да се у Хиландару ре-новира и закључује да Хиландар због тешког економског стања не може то сам да уради. Стога се моли председник Министарског савета да дејствује код Краљевске Владе да се образује једна комисија, онаква какву је тражио свештени Сабор, да изради план и предрачун потребног новца за извођење радова. Комисија би прегледала и остала економска добра манастира и урадила план њиховог рационалног обрађивања. На крају Свети архијерејски синод се обратио и патријарху Димитрију. Констатујући да је Његовој Светости познато у каквим приликама се налази Хиландар, моли Патријарха да интервенише код Њ. В. Краља да “изволи извршити тестамент свога оца, блаженочившег родољуба краља Петра Великог”.¹¹

Шта је урађено по овим захтевима Светог архијерејског синода, у Архиву Синода нема трага.

Године 1927. министар вера је доставио Светом архијерејском синоду пројекат Правилника о уређењу и управи Хиландара с молбом да Свети архијерејски синод узме у разматрање пројекат и достави своје мишљење са конкретним предлозима. Министар вера обавештава Свети архијерејски синод да је умолио министра иностраних послова да овај Правилник не добије завршну санкцију, док се не доставе евентуалне примедбе од власти Српске православне цркве.¹²

Овај Правилник, на основу реферата тимочког епископа Емилијана, Свети архијерејски синод није одобрио. У писму министру вера 13 /26. августа 1927. године Синод је за овакав став навео следеће разлоге: “Не види се ко је саставио Унутрашњи Правилник Српског манастира Хиландара у Светој Гори, нити у каквој је сврси он састављен. Како се, међутим, у писму Министарства Иностраних Дела Пов. бр. 7294 од 13. августа 1927. године помиње сазив неког Великог Светогорског Сабора, коме се поменути Пројекат Правилника има поднети на потврду, Свети архијерејски синод предпоставља, да је то законодавни Сабор Светогорских манастира који се по новом Светогорском Уставу од 1926. године састаје два пута годишње у пролеће и 20. августа сваке године. Изгледа, дакле, да братство манастира Хиландара хоће пред овим Сабором да озакони и утврди садашње идиоритамско (самоуправно) стање у манастиру Хиландару.

Но како се овакво стање манастира Хиландара, као и намера хиландарског братства, очигледно противи одредбама Типика Св. Саве и жељи првих оснивалаца манастира Хиландара, да он буде и остане са уредбом општежића, које је једино и у духу монашких правила, то Свети архијерејски синод налази да наша Црква не може одобрити, да се овим Правилником

¹¹ Син. бр. 239 /303 и 1198 /23.

¹² Министарство Вера Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Православно одељење, Пов. бр. 206, 29. јул 1927; и Пов. бр. 215, 17. август 1927.

утврђује и озакоњује идиоритамско стање у манастиру Хиландару, него да оно стоји увек на томе становишту, да се у живот манастира Хиландара поново uvede општежиће и управа манастирска уреди тако да буде у духу прописа и одредаба Типика који је прописао Св. Сава¹³.

Брига Српске цркве да се у Хиландару путем општежића уведу ред и поредак била је оправдана, јер је то био једини пут да Хиландар изађе из тешке ситуације у којој се нашао.

Да је стање заиста било тешко, види се из писма свештеног Сабора, упућеног преко Генералног конзулата у Солуну министру иностраних послова др Војиславу Маринковићу. У писму се тврди да мали број монаха - а то је највећа невоља манастира - није произашао из несташнице кандидата за монашење, већ због неодобравања грчких власти да нови кандидати дођу у манастир. Друга невоља је материјалне природе, а створена је губитком метоха и вођењем дугих парница око поседа, које су понекад трајале и читава столећа. Парнице су исцрпили манастир, нарочито она која је вођена око шуме на метоху Каково.¹⁴ Тешком економском стању допринели су и чести пожари на поседима манастирским, који су уништили велике просторе манастирске шуме.¹⁵ Кризи је допринела и смањена државна помоћ.¹⁶ Ранији приходи поклоника су се смањили, јер из Србије ретко је ко могао доћи у Свету Гору због проблема око добијања визе, а од некадашњих каравана Руса поклоника нема више никога, јер се ниједном Русу не дозвољава приступ у Свету Гору.¹⁷ Због овакве тешке ситуације,

¹³ Син. бр. 1596 и 1675 /зап. 921, 13 /26. август 1927.

¹⁴ Од 1876. до краја прошлог столећа манастир је за ову парницу издао преко 100. 000 турских лира. Због немања других средстава манастир је истопио и продао сво сребро, па чак и оно од кова икона. Шуму на Какову је сачувао, али последице парнице морао је манастир дуго да трпи. По једној обавези из 1883. године адвокату Белезегцијану манастир је морао да плаћа њему и његовом малолетном сину доживотно 15 % прихода од поменуте шуме. Од 1895. тај проценат није плаћао. Решењем Касације у Атини од 17. априла 1929. године манастир је морао поменутом адвокату, односно његовом сину Новорту Белезегцијану, да исплати дугујући проценат. То је од 1895. до августа 1922. године са парничним трошковима износило 401. 000 драхми, а од августа 1922. до августа 1929. око 350. 000 драхми. Прву рату од 401. 000 драхми, манастир је исплатио 1929. године, већим делом позајмицом, са великим интересом. Другу рату од 350. 000 драхми манастир је требао да исплати 1930. године, али толико новца није имао нити га је могао зајмом добити (*Хиландар српска царска лавра у Светој Гори, М. бр. 104, 27. март 1930*).

¹⁵ Од 1917. до 1926. године било је шест наизменичних и необјашњивих пожара, који су уништили чамову шуму Хиландара у Светој Гори, на простору од 10. 000 хектара. Власт није ни у једној прилици утврдила узрок пожара. Остала је чињеница да су пожари уништили шуму Хиландара и Руског манастира. Тако је Хиландар остао више деценија без редовног прихода од 280 до 300. 000 драхми годишње. Пожар код Смирне 1922. године, за време повлачења Грчке војске из Азије, уништио је хиландарски метох са свим зградама, од којих је манастир имао годишњи приход од 150 златних лира или око 51. 000 тадашњих драхми (*Исто, М. бр. 104, 27. март 1930*).

¹⁶ Братство тражи да се ранија државна субвенција од 20. 000 златних динара даје поново манастиру почев од априла 1930. године, што би одговарало вредности 300. 000 драхми, јер са

свештени Сабор моли министра Маринковића и Краљевску Владу да се манастиру исплаћује државна помоћ у оној вредности у којој је Краљевска Влада првобитно одредила и издавала. Са том помоћи манастир би могао да преброди насталу економску кризу и одговори својим обавезама.¹⁸

Поврх сталних недаћа са којима се носио Хиландар, године 1930. пропала је летина тако да је манастиру запретила глад. Свештени Сабор се обратио писмом патријарху Варнави за помоћ. Тим поводом изаслана су два представника, проигуман Онуфрије и епитроп јеромонах Петар, који ће Патријарху изнети потребе Хиландара.¹⁹

Свети архијерејски синод доставио је ова документа битољском епископу Јосифу. Проучивши представке и молбе братства Хиландара, еп. Јосиф је предложио Синоду да цео предмет изнесе пред Свети архијерејски сабор.²⁰

На седници од 1. XI /19. X 1930. године - размотривши реферат епископа америчко-канадског Мардарија, секретара Одбора за мисије, о питању Свете Горе и манастира Хиландара, као и меморандум делегата наше цркве на Међуправославној комисији у Ватопеду 1930. године - Свети архијерејски сабор усвојио је осам тачака Одбора за мисије о Светој Гори и доставио их Светом архијерејском синоду на извршење:

“1) Да Света Гора остане и надаље под оним статусом, под којим је она била и у турско време, тј. да буде аутономна и интерправославна, а под спољашњом протекцијом грчке државе, сходно међународним уговорима и сходно обавезама које је Грчка у том погледу дала;

2) да се отклони свако мешање гувернера и грчке полиције у унутрашње ствари светогорских манастира;

3) да се строго и надаље чувају све вековне традиције и права монаштва и манастира у Светој Гори;

4) да се не чини притисак ни са које стране на манастире и монахе да усвоје нови календар, док год ово питање не би било решено васељенским гласом Цркве;

5) да се отклоне све садашње прсвентивне и отежавајуће мере за долазак у Свету Гору нових искушеника и поклоника свих православних народа;

6) да се отклони тенденција потпуног јелинизирања манастира Свете Горе;

7) да се не намеће грчко поданство и грчки пасош негрчким становницима Свете Горе и

помоћу од 36. 000 драхми колико се даје, а што чини 2400 златних динара, братство не може ништа учинити (Исто, М. бр. 104, 27. март 1930).

¹⁷ Исто, М. бр. 104, 27. март 1930.

¹⁸ Исто, М. бр. 104, 27. март 1930.

¹⁹ Писмо су потписали : проигуман Михаило Коматовић, проигуман Аксентије, старац Софроније, проигуман Онуфрије, јеромонах Арсеније, монах Богослов, јеромонах Доситеј, јеромонах Петар (Хиландар српска царска лавра у Светој Гори, М. бр. 299, 6 /19. август 1930).

²⁰ Син. бр. 3029, 14 /1. октобар 1930.

8) да се не секуларизирају имања светогорских манастира ни ван Свете Горе нити, још мање, у Светој Гори“.²¹

Епископ нишки Доситеј, враћајући се из Свете Земље после Васкрса 1931. године, боравио је два дана у Хиландару. У разговору са монасима стекао је утисак да су сада одлучнији него раније да се уведе општежиће. Раније су за општежиће били млађи монаси, док су се старији противили. Сада се више нико од стараца није противио увођењу општежића. Они су чак еп. Доситеја, иако није био у службеној посети, позвали да присуствује седници Сабора стараца. На седници је констатовано:

“1. Да се Света Гора и Хиландар заштите од грчких власти дејством наше Цркве и државе;

2. да наша Црква поради да се Хиландару од стране наше државе помогне новчано;

3. да се што више младих људи упуту у Хиландар за појачање братства;

4. сабор стараца нема ништа против увођења општежића у манастир Хиландар, ако то наше духовне па и државне власти за сходно нађу. Сабор се боји да ово сам учини, без благослова, жеље и одлуке наших власти, јер не може да прими на себе одговорност у случају неуспеха од овог новог начина манастирског живота“.²²

О свом боравку у Хиландару и закључцима Сабора стараца еп. Доситеј је обавестио Свети архијерејски синод. Размотривши извештај еп. Доситеја, Свети архијерејски синод је на седници од 13. VI /31. V 1931. године решио “да се потражи материјал о животу у манастиру Хиландару и извештај по истоме од Стеве М. Димитријевића, декана Богословског факултета у Београду, па то све спремити за Свети архијерејски сабор, који се материјал има доставити с рефератом референата Светог архијерејског синода“.²³

Извршавајући одлуку Светог архијерејског синода, Степа Димитријевић је 3 /16. септембра 1931. године доставио на 25 куцаних страница исцрпан извештај о Хиландару. Овај опсежни елаборат је подељен у три дела:

I занављање монашког братства.

II дугови Хиландара.

III општежиће.

У првом делу прота Димитријевић пише о тадашњем бројном стању монаха и о препрекама за занављање братства. Предлаже мере које би омогућиле јачање братства слањем искушеника и организовањем поклоничких путовања.

У другом делу говори о спољним и унутрашњим дуговима. За отплату спољних дугова, по мишљењу, братства било би довољно 500. 000 динара а за унутрашње 800. 000 динара, укључујући ту и обавезе по парници вођеној за шуму метоха Каково. Прота Димитријевић сматра да би

²¹ АСБр. 75 /зап. 144, 1. XI /19. X 1930.

²² Православни епископ нишки, Е. бр. 273, 10. VI /30. V 1931.

²³ Син. бр. 1773 /зап. 703, 13. VI /31. V 1931.

најкраћи пут за решавање ових проблема био ако би држава дала помоћ; ако то није могуће, да се позајми потребна сума новца из манастирског капитала манастира у Отаџбини“. Издавањем овог зајма - вели Димитријевић - морало би се условити увођењем новог поретка, који ће онемогућити више довођење Хиландара у овакву безизлазну ситуацију. Основни је услов и за духовне и за економске реформе у Хиландару повратак општежића“.

У трећем делу прота Димитријевић износи историјат покушаја да се уведе општежиће и узроке неуспеха. Да би се општежиће одржало, потребно је да се за то изјасни већина братства и да њихову одлуку одобри Цариградска патријаршија према постојећим уредбама за Свету Гору. На крају извештаја предлаже да се Хиландару да хитна помоћ како би се спасио материјалне катастрофе. Ту помоћ - препоручује - треба употребити за увођење коренитог обрта: увођење општежића.²⁴

Извештај проте Стеве Димитријевића о Хиландару разматрао је Свети архијерејски сабор на седници 1. X /18. IX 1931. године. Решено је да Свети архијерејски синод “прибави најпре формалну молбу братства манастира Хиландара за увођење општежића, будући да такве молбе братства нема. Затим да код наше Владе и Цариградске патријаршије предузме мере, да се општежиће у манастиру Хиландару уведе, појача братство и ликвидирају велики дугови манастира“.²⁵

Свети архијерејски синод се 15. /2. X 1931. године обратио министру иностраних послова, др Војиславу Маринковићу, с молбом да преко Краљевског конзулата у Солуну прибави од братства манастира Хиландара молбу за увођење општежића и да уједно Конзулат поднесе свој извештај о стању у Хиландару.²⁶ Ова молба је поновљена Министарству иностраних послова 12. децембра /29. новембра 1931. године.²⁷

Извештај Краљевског Генералног конзулата достављен је преко Министарства иностраних послова 16. јануара 1932. године Светом архијерејском синоду. Из извештаја се види да је главни узрок одуговлачења да се уведе општежиће неслагање манастирског братства о целисходности општежића: “Питање увођења општежића у манастиру Хиландару, које би се имало уредити, после уредне молбе од стране манастирског братства, тешко ће се моћи уредити на начин који је предложио Свети архијерејски сабор из Београда, пише у извештају. Покретано у више махова за последњих двадесет година, па чак и за време бављења блаженопочившег Краља Петра Ослободиоца, то питање није могло бити уређено до сада понајвише због неслагања самог манастирског братства о целисходности општежића. Та несагласност у погледу ваљаности општежића постоји и сада, како међу члановима сабора тако и међу члановима братства и зато не изгледа вероватно да би се Сабор и братство манастира Хиландара одлучили на

²⁴ Извештај Стеве Димитријевића о животу у Хиландару, 3 /16. септембар 1931.

²⁵ АСБр. 101 /зап. 168, 1. X /18. IX 1931.

²⁶ Пов. Син. бр. 3356 /зап. 1596, 15 /2. октобар 1931.

²⁷ Пов. Син. бр. 4226 /зап. 1898, 12. децембар /29. новембар 1931.

увођење општежића на основу простог позива, да се са потребном молбом обратe Светом архијерејском сабору, ради надлежног одобрења.

Што се тиче општег стања у манастиру Хиландару, оно је Генералном Конзулату познато из исказа калуђера, који с времена на време долазе у Солун и према саопштењу других лица, која су била у Светој Гори. Та саопштења нису, међутим, довољна, да би Генерални Конзулат могао поднети свој извештај о приликама у Хиландару и мерама које би ваљало предузети, да се овом нашем манастиру помогне“.²⁸

После оваквог извештаја Генералног конзулата у Солуну Свети архијерејски синод је одлучио да се од Управе Хиландара тражи да пошаље писмену молбу за увођење општежића.²⁹ Замољен је патријарх Варнава да ту молбу прибави.³⁰

Питање Хиландара било је присутно на свим заседањима Светог архијерејског сабора. Пошто је у решавању нагомиланих невоља Хиландара била потребна помоћ државе, то је Свети архијерејски сабор 1932. године препоручио Светом архијерејском синоду “да поради код Краљевске Владе, да се поправи стање у манастиру Хиландару као и руским манастирима и да припреми 30 - 40 искушеника, за које би код грчког посланика у Београду издејствовао визу за ступање у манастир Хиландар и на тај начин обновио братство Хиландара као и то да Свети синод изашаље једног архијереја, који би у Хиландару остао месец дана покушаваши да уведе општежиће у истом.

Да се повери Светом архијерејском синоду да нађе најбољи начин решења овог питања, и да се изабере један архијереј по предлогу Одбора за Мисије“.³¹

Шта се у међувремену дешавало, из доступних докумената у Архиву Синода се не види. Међутим, братство Хиландара је 22. децембра 1932. године донело одлуку о увођењу општежића. Протокол Сабора братије, у коме је одлука о увођењу општежића, доставио је са пропратним писмом Генерални конзулат из Солуна 12. јануара 1933. године патријарху Варнави. У писму стоји да би свечано увођење општежића и устоличење игумана требало да буде на дан Св. Саве.³²

Патријарх Варнава је своју радост због овакве одлуке изразио у телеграму Хиландарцима. „Одлука благочестивог братства обитељи Светог Симеона и Светога Саве да се врати спасоносном општежићу по Уставу Светог Саве испунила је нас и све архијереје Српске цркве великом радошћу. У општежићу видимо залог будућности колевке наше цркве и просвете, велике светиње наше Хиландара.

²⁸ Министарство иностраних послова Краљевине Југославије, Пов. бр. 25907 /32, Мав. 8, 16. јануар 1932.

²⁹ Син. бр. 103 /зап. 74, 4. фебруар /22. јануар 1932.

³⁰ Исто.

³¹ АСБр. зап. 155, 29 /16. септембар 1932.

³² Генерални Конзулат Краљевине Југославије у Солуну, Пов. бр. 18, 12. јануар 1933.

Благосиљамо свесно тешког времена и свога позива братство. Позивамо га да не клоне у извршењу тешке али неопходне одлуке своје. Бог, свети ктитори и помоћ позваних поспјешите великом прегнућу вашем“.³³

Писмо Генералног конзулата Краљевине Југославије из Солуна, оверену копију Протокола Сабора братије Хиландара и копију поздравног телеграма доставио је патријарх Варнава Светом архијерејском синоду,³⁴ који је с радошћу поздравио и благословио одлуку Сабора хиландарског братства и препоручио му да пре увођења општежића испуни законске услове за овакав корак и замоли надлежно одобрење и пристанак за своју одлуку.³⁵

Генерални конзулат Краљевине Југославије у Солуну је 11. фебруара 1933. године упутио патријарху Варнави писмо епитропа хиландарских јеромонаха Арсенија и Петра, у коме га обавештавају да планирано увођење општежића на дан Св. Саве није изведено због потребе да при увођењу општежића буде присутан један отачаствени архијереј“. Стога Свештени Сабор умољава Вашу Светост да изволите послати једног архијереја, а по могућству што скорије, како би се одлука братства што скорије привела у дело“.³⁶ У пропратном писму патријарху Варнави генерални конзул Бранко Аџековић наглашава да се општежиће у Хиландару мора увести по Уставу Свете Горе од 1926. године да би било пуноважно. По том Уставу, један идиоритмички манастир преобраћа се у општежитељни решењем Протата, кад то захтева апсолутна већина манастирског братства (чл. 85); игумана, који административно представља манастир унутра и ван њега, устоличава Протат најдаље у року од месец дана од његовог избора; по уложеном призиву Протату на неправилан избор игумана, Протат оснажује или поништава избор игумана (чл. 114). Према Уставу Свете Горе, Протат, односно Свештена општина, извештава Цариградског Патријарха, под чијом је духовном власти Света Гора, о промени начина живота у једном манастиру, после чега Патријарх о томе издаје синђелију. Из наведених одредби произлази да Свештена општина има право да се меша у унутрашње ствари општежитељних манастира, док је по Уставу Св. Саве таква интервенција искључена. Према XII глави Типика Св. Саве, налаже се братству, под претњом проклетства, очување добијене слободе манастира и његово непотчињавање под власт ни других манастира ни месних епископа нити светогорског Проте, односно данашње Свештене општине. Противници општежића су, изгледа, пише конзул Бранко Аџековић, упозорили братство “да испуњење законских формалности око увођења општежића представља својевољно потчињавање манастира Свештеној општини, и за такав поступак стављено му у изглед проклетство Светих Ктитора“. То је узнемирило братство које жели да уведе

³³ Архив Синода, *нерегистровано*.

³⁴ Патријарх Српски Варнава, Пов. бр. 11, 22 /9. јануар 1933.

³⁵ Снн. бр. 934 /зап. 35, 1933.

³⁶ Хиландар српска царска лавра у Светој Гори, М. бр. 21, 23. јануар /5. фебруар 1933.

општежиће у манастиру. Зато конзул Аџемовић предлаже патријарху Варнави да се у Хиландар изашаје један архијереј, духовни ауторитет, који би монасима објаснио “да обавезно испуњење прописа једног данашњег закона не значи добровољно одрицање на свагда прописа Типика Светог Саве и хотимично потчињавање манастира Општини, па према томе да не повлачи ни проклетство Св. Ктитора на братство“. Присуство архијереја је нужно и због произвођења изабраног кандидата за игумана. По мишљењу Аџемовића, Патријархов изасланик треба да проведе више дана у Хиландару ради припреме братства како би се дугогодишње питање увођења општежића сретно окончало. Исто тако потребно је да изасланик има одобрење Цариградског Патријарха за боравак и чинодејствовање.³⁷

У договору са Светим архијерејским синодом, патријарх Варнава је за изасланика наше Цркве, да присуствује проглашењу општежића у Хиландару, одредио еп. охридско-битољског Николаја. О овој одлуци еп. Николаја је обавестио лично патријарх Варнава: “Саопштавамо Вам радосну вест да је братство Хиландарско одлучило вратити се спасоносноме општежићу по Уставу Светога Саве. Братство моли да се у присуству нашега изасланика ова свечаност обави на дан Светога Симеона Мироточивог, братски молимо да се примите ове историјске мисије“.³⁸

О овом значајном догађају за Хиландар писао је патријарх Варнава и краљу Александру. Изражавајући радост поводом одлуке хиландарског братства да уведе општежиће, Патријарх пише: “На овај начин, Ваше Величанство, испунила се давнашња жеља наших Владара, Поглавара црквених и Наша као и Краљевских Влада. Ваш бесмртни Отац, блаженоупокојени Краљ Петар Велики, приликом своје посете манастиру Хиландару с пролећа 1910. године изјавио је тадашњем Сабору братства своју племениту жељу да монаси ове наше свете Лавре напусте идиоритмички начин свог тадашњег монашког живота и почну живети у спасоносној заједници - општежићу, киновији, по правилима која је манастиру прописао сам Свети Сава. Тада је братство манастира обећало блаженоупокојеном Краљу Ослободиоцу да ће поступити по Његовом очинском савету и испунити Његову Краљевску жељу, али то обећање, Ваше Величанство, ево тек се сада Божјом милошћу испунило“. На крају писма обавештава Краља да је у договору са Светим архијерејским синодом одредио еп. охридско-битољског Николаја да га на дан свечаности заступа и „преда братству манастира Хиландара Наш Патријарашки благослов“.³⁹

Епископ Николај је писмом обавестио патријарха Варнаву да се прихвата изасланства. У писму Владика моли да добије инструкције или поздравно писмо од Патријарха; тражи да му се прибави пасош у Министарству иностраних послова са конзуларним визама, да се издејствује од министра финансија да може у Грчку пренети до 5. 000 динара, јер има људи који желе

³⁷ Генерални Конзулат Краљевине Југославије у Солуну, Пов. бр. 53, 11. фебруар 1933.

³⁸ Архив Синода, нерегистровано.

³⁹ Исто.

послати прилог Хиландару; препоручује да се види у Председништву Владе да ли би се могла добити нека новчана помоћ за општежиће - ради благослова државе и народа; моли да се од Цариградског патријарха потражи дозвола за боравак и служење и да му се са Патријарховим благословом за сапутника одреди Василије Костић, студент Богословског факултета.⁴⁰

Свети архијерејски синод се обратио министру иностраних послова с молбом да хитно, због краткоће времена, преко представника наше Краљевске Владе у Цариграду издејствује дозволу код Цариградског патријарха да еп. Николај може у својству изасланика Српске православне цркве присуствовати свечаном проглашењу општежића у Хиландару и служити св. Литургију. Истовремено се Цариградском патријарху писмом обратио патријарх Варнава.⁴¹

Цариградски патријарх Фотије је дао дозволу да еп. Николај може отићи у Свету Гору. О томе је Краљевски Генерални конзулат у Цариграду телеграмом обавестио Министарство иностраних послова. То је потврдио и патријарх Фотије у писму од 15. фебруара 1933. године патријарху Варнави.⁴² Међутим, у писму није ништа речено да ли еп. Николај може чинодејствовати. Због тога је патријарх Варнава писмом од 7 /20. фебруара замолио патријарха Фотија за дозволу да еп. Николај “за време свога бављења у Светој Гори може вршити свету литургију“ и да о томе обавести Свештену општину Свете Горе⁴³. Због хитности исту дозволу је затражило и Министарство иностраних послова преко нашег Конзулата у Цариграду.⁴⁴ После ових интервенција, патријарх Фотије је дозволио еп. Николају да може служити кога дана он жели, о чему је обавестио Протат Свете Горе. Ово је саопштио наш Конзулат у Цариграду телеграмом 9. марта 1933. године преко Министарства иностраних послова. У телеграму се каже да је о томе патријарх Фотија писао 4. марта патријарху Варнави.⁴⁵ О овоме је патријарх Варнава истог дана обавестио еп. Николаја.⁴⁶

Из докумената у Архиву Синода се не види када је еп. Николај стигао у Свету Гору, колико је боравио у Хиландару, како су текле припреме за увођење општежића и кога дана и датума су биле званичне свечаности. Из доступних докумената може се посредно закључити да је то било месеца марта 1933. године. Међутим, из натписа објављених у тадашњој штампи јасно се види да је еп. Николај отпутовао из Битоља за Свету Гору почетком марта у пратњи монаха Василија, студента Богословског факултета у Београду. Четврте недеље Часнога поста, 26. марта, служена је

⁴⁰ ЕБр. службено, 25. јануар /7. фебруар 1933.

⁴¹ Син. бр. 1130 /зап. 72.

⁴² Васељенска Патријаршија, број протокола 398, 15. фебруар 1933.

⁴³ Син. бр. 1720 /зап. 411.

⁴⁴ Шифровани телеграм пов. бр. 1914.

⁴⁵ Генерални Конзулат Краљевине Југославије у Цариграду, Пов. бр. 67, 9. март 1933.

⁴⁶ Патријаршија Српске православне цркве, Пов. бр. 215, 9. март /24. март 1933.

свечана Литургија у Богородичиној цркви у Хиландару. Поред изасланика Српске цркве, присутан је био и генерални конзул у Солуну, Бранко Аце-мовић. После Литургије сабрани монаси у храму бирали су игумана. За игу-мана је једногласно и акламацијом изабран јеромонах Рафаило, духовник и осмогодишњи старешина испоснице Св. Саве у Кареји.

Према Типику Св. Саве није прописано никакво устоличење новог игу-мана. Сходно пропису Типика, новоизабрани игуман је пришао знаменитој икони Св. Богородице Тројеручице и поклатио се. Потом је отворио стак-ло на икони и узео седмовековни абоносни жезал, који је Св. Сава добио од цара Алексија III Анђела и донео га у Хиландар као вечити символ потврде игумана и игуманске власти у манастиру. Осим жезла, игуман Рафаило узео је и стари рукописни Типик Св. Саве, ушао је у олтар и то обоје ставио на часну трапезу. Затим су очитане молитве и отпеване песме како је прописано у Типику. После овога игуман је изашао из олтара, стао на сре-дину храма, где је произведен за архимандрита, према одлуци братства и црквеног поретка.⁴⁷

Општежиће је, дакле, уведено по Типику Св. Саве. То значи да братст-во Хиландара није поступило према Уставу Свете Горе из 1926. године (чл. 85, и чл. 114).⁴⁸ Због тога је Свештена општина Свете Горе упутила протест патријарху Фотију. У протесту се указује да промене које су настале у Хиландару нису у сагласности са Уставом Свете Горе. Оптужен је еп. Нико-лај да је присиљавао монахе да приме општежиће.

Патријарх Фотије је, поред неиспуњавања Устава Свете Горе, сматрао да је оним што се десило у Хиландару нарушена јурисдикција Цариградске патријаршије над Светом Гором, па према томе није ни признао промене у Хиландару. Уследио је телеграм Протату Свете Горе, у коме патријарх Фотије наређује да се еп. Николај уклони из Свете Горе.⁴⁹ Из садржине телеграма који је упутио патријарху Варнави видимо зашто се одлучио на овакав корак: "Управа Свете Горе известила нас је да се већина монаха манастира Хиландара противи увођењу манастирског општежића. Саглас-но 85. чл. Статута Свете Горе, за овакву промену захтева се апсолутна већина сабраће манастирске, решење Протата Светогорског и издање патријарашког декрета (синђелије). Са разлога што од тога ништа није извршено, охридски епископ се противканонски меша у посао манастира Васељенске Патријаршије присиљавајући монахе да се сагласе тој промени. Братски захтевамо да се овај одмах опозове забрањујући му даљи боравак у Светој Гори".⁵⁰

Телеграм Цариградске патријаршије, уз констатацију да наводи из депеше не стоје, Свети архијерејски синод је доставио министру иностраних

⁴⁷ Овај опис свечаности у Хиландару 26. марта саопштен је у штампи 7. априла 1933.

⁴⁸ У чл. 85 је прописан начин претварања идиоритамског у општежитељни манастир, а у чл. 114 избор и устоличење игумана.

⁴⁹ Телеграм Васељенске патријаршије бр. 3228, 27. март 1933.

⁵⁰ Архив Синода, нерегистровано.

послова Богољубу Јевтићу с молбом да преко краљевског посланика у Турској интервенише код Цариградске патријаршије против поступака према еп. Николају. То је министар Јевтић учинио телеграмом 31. марта 1933. године. Тражио је од нашег посланика у Анкари да интервенише код Цариградске патријаршије да се повуче одлука о забрани боравка еп. Николаја у Светој Гори и да укаже да наводи Патријаршије да је еп. Николај присилно увео општежиће нису тачни јер су монаси својевољно пристали и потписали о томе записник још 22. децембра прошле године.⁵¹

Због новонастале ситуације писао је патријарху Фотију и патријарх Варнава. У писму истиче бригу и старање Српске цркве и српског народа за Хиландар уз поштовање права Протата Свете Горе и канонске јурисдикције Васељенске патријаршије над Светом Гором. У продужетку писма патријарх Варнава каже да је изненађен одлуком Цариградског патријарха “о уклањању нашег изасланика из Свете Горе и стављању под канонску одговорност извесних чланова братства манастира Хиландара због саучесништва у неким антиканонским радњама, које не постоје. Јер позивање на извесне модерне прописе формалне природе, ако су ови можда и пропуштени, не би могло служити за основицу, да се вековима освештана права манастира Хиландара, - права која се базирају на царским хрисуваљама и светитељским типичима, - запостављају и игноришу, нарочито онда, кад је у питању интерес ове велике и знамените Српске светиње и задужбине“. На крају писма братски моли патријарха Фотија “да изволи поново узети у разматрање учињене поступке према манастиру Хиландару и нашем изасланику и донети нове одлуке, којима ћете отклонити настали неспоразум и ублажити утисак и нерасположење, које је поводом горњих немилых догађаја настало код Српске цркве, њене Јерархије и целог нашег Српског народа, који је свагда гајио синовску оданост и поштовање према Великој Матери Цркви Васељенској патријаршији и Њеном Првопрестолнику“.⁵²

О својој мисији и увођењу општежића у Хиландару Свети архијерејски синод обавестио је епископ охридско-битољски Николај. На основу тог извештаја умољен је министар иностраних послова Богољуб Јевтић да преузме одређене мере.⁵³

Насталу ситуацију је оптерећивала грчка штампа кампањом против Хиландара. Кампања је вођена у владином листу “Проиа“. У натписима тога листа покушавало се да се докаже да је увођење општежића имало за циљ да се постигну извесни политички циљеви.⁵⁴ Ова агитација је утицала и на понашање Цариградске Патријаршије. Зато је Свети архијерејски синод замолио Министарство иностраних послова да дејствује код Грчке владе да се сузбије новинарска кампања против Хиландара.⁵⁵

Неколико дана касније министар иностраних послова Јевтић је други

⁵¹ Пов. бр. 6264, 31. март 1933.

⁵² П. бр. 316, 1. април 1933.

⁵³ Син. бр. 3926 и 3929, 1. април /19. март 1933.

⁵⁴ Министарство иностраних послова, Пов. бр. 8814, Мав. -8, 13. мај 1933.

пут телеграмом захтевао од нашег посланика у Анкари да протестује код Цариградске патријаршије због прогона еп. Николаја, да објасни Патријаршији да је општежиће у Хиландару уведено после одлуке монаха и Савета старца, против које је био само један монах, да захтева да се против хиландарског братства не врше никакве репресалије и да настоји да Патријарх прими на знање и благослови новоустановљено стање у Хиландару. „Начин увођења општежића сматрамо легалан - пише Јевтић - јер је изведен по Типику Светог Саве, који је унутрашњи закон манастира, а манастир је независан у погледу унутрашњег уређења“.⁵⁶

Наш представник у Анкари обавестио је 22. априла министра Јевтића да је према добијеним инструкцијама уложио протест код Цариградске патријаршије, али је Патријаршија остала чврста у заузетом ставу према еп. Николају и проглашењу општежића у Хиландару.⁵⁷

Патријарх Фотије је свој став према еп. Николају и општежићу у Хиландару образложио у писму патријарху Варнави од 8. априла 1933. године. „Радња Његовог Преосвештенства да претвори св. манастир у општежиће без одлуке и у незнању Свештене Црквене Општине и без Нашег знања и издања редовне Патријаршијске и Синодске Синђелије и да произведе у Архимандрита и васпостави игумана у манастиру, учинио је немогућним даљи његов боравак ни на најкраће време у Светој Гори. Због тога смо телеграфисали Вашем уваженом Блаженству - о потреби хитног позивања из Свете Горе Његовог Преосвештенства, а одговорили смо на протест Свештене Црквене Општине да је она требала после онога што се десило да изјави Његовом Преосвештенству Господину Николају да отпутује из Свете Горе“.⁵⁸ Исто је поновљено и у писму два дана касније.⁵⁹

Свети архијерејски сабор на свом редовном заседању маја месеца 1933. године о питању увођења општежића у Хиландару донео је следећу одлуку: „Узима се на повољно знање васпостављање у манастиру Хиландару нормалног општежитељног стања, које одговара Типику Св. Саве и одаје се признање еп. Николају охридско-битољском на самопрегору и труду око остварења овог светог дела, а тако исто и свима онима који су у томе помогли својом сарадњом“. На Сабору су усвојени следећи предлози :

“1. Да се нађе начин да се непомирљиви елементи уразумеју или одстране да не би подривали ново стање;

2. да се издејствује помоћ од Државе;

3. да се у нашој Држави образује један Одбор који би прикупљао прилоге за манастир Хиландар;

4. да се оснује један или више метоха хиландарских;

5. да се преко Краљевске Владе настане у Атини да се задржи од каламаријске земље која стотина хектара земље за Хиландар;

⁵⁵ Син. бр. 3926 и 3929, 1. април /19. март 1933.

⁵⁶ Пов. бр. 6684, 6. април 1933.

⁵⁷ Анкара, Пов. бр... , 22. април 1933.

⁵⁸ Васељенска патријаршија, број прот. 730, 8. април 1933.

6. да се тражи од Грчке Владе пропуст нових монашких кандидата за манастир Хиландар;

7. да се сузбије грчка новинарска кампања против Хиландара;

8. да се објасни Цариградској Патријаршији да увођење општежића у Хиландару не значи штету већ добит за Свету Гору и да увођење општежића није дело спољашњег притиска;

9. да се уведено општежиће не може нападати због извесних модерних прописа;

10. да се уложи протест због оштре и савршено неоправдане наредбе Њ. С. Цариградског Патријарха да се изасланик наше Цркве удаљава из Свете Горе и да Њ. С. Цариградски Патријарх тргне своју наредбу којом се нека братија хиландарска стављају под канонску одговорност;

11. да се умоли Краљевска Влада да узме у заштиту манастир Хиландар и да подејствује да Њ. С. Цариградски Патријарх прими к знању и благослови ново општежитељно стање у манастиру Хиландару“.

Истовремено је донета одлука да се саопшти Архијерејима да се четири хиландарска монаха : Доситеј, Сава, Поликарп и Роман, који се сада налазе у Југославији, “не рукополажу за 1 - 2 године, да се не би вратили у Хиландар и тамо ометали нови поредак;

да се утврди повраћени нормални поредак;

да се бројно и квалитативно појача братство хиландарско“.⁶⁰

У међувремену је генерални конзул у Солуну Бранко Аџековић обавестио патријарха Варнаву да је у Хиландар долазила комисија Протата и испитивала чланове бивше манастирске управе о увођењу општежића и избору игумана.⁶¹

Због става Цариградске патријаршије према уведеном општежићу у Хиландару и неких других питања, Свети архијерејски синод је умолио митрополита црногорско-приморског Гаврила да оде у Цариград и да у директним разговорима покуша да разреши све неспоразуме. Митрополиту Гаврилу пре поласка дате су одређене инструкције и писмо патријарха Варнаве за патријарха Фотија, у коме су додирнута главна питања мисије Његовог Високопреосвештенства, са надом да ће Цариградски патријарх показати добру вољу да се неспоразуми у братским преговорима реше.

Митрополит Гаврило боравио је у Цариграду од 10. новембра до 14. децембра 1933. године. Према његовим извештајима, Цариградска патријаршија је у преговорима о Хиландару била непопустљива, сматрајући то својим унутрашњим питањем. Ипак је обећала да ће помоћи да 12 православних Срба искушеника, колико је недавно тражено, буду примљени у братство манастира Хиландара уколико испуњавају услове Светогорског Устава; да ће у свакој прилици чинити олакшице за одлазак српских поклоника у Свету Гору; и да ће посредовати код грчке владе да се

⁵⁹ Исто, број прот. 801, 10. април 1933.

⁶⁰ АСБр. 42 /зап. 42, 18 /5. мај 1933.

⁶¹ Генерални Конзулат Краљевине Југославије, Пов. бр. 273, 19. мај 1933.

на најбољи могући начин регулише питање накнаде за отуђење манастирских имања у корист удомљења избеглица. Цариградска патријаршија је пристала да се питање општежића реши тако да манастир поднесе молбу Свештеној општини, “достављајући у прилогу и записник од 22. децембра 1932., којом ће молити да Општина одобри изгласано од манастира претварње његово у општежиће и ово своје одобрење достави Васељенској Патријаршији ради издавања Патријаршијске Синђелије сагласно Светогорском Уставу. Предаја ове молбе Свештеној Општини има бити од стране нарочитог Одбора Хиландараца који ће у исто време изјавити усмено жаљење манастира за учињено, тражећи за то опроштај“. Што се тиче избора игумана, Патријаршија је тражила да после издавања и пријема патријаршијске Синђелије манастир поднесе молбу “Свештеној Општини извештавајући је о избору за игумана јеромонаха Рафаила и молећи је да овај избор достави Васељенској патријаршији ради издавања потврдног игуманског Патријаршијског писма сходно Светогорском Уставу“. Митрополит Гаврило је пристао на ове захтеве. Уследило је посебно писмо патријарха Фотија патријарху Варнави, у коме га извештава о завршеним разговорима.⁶²

После ових преговора постојала је оправдана нада да ће се стање у Хиландару почети постепено сређивати. Међутим, услед држања једног броја монаха који су се плашили да ће се увођењем општежића умањити њихов ушлив у манастиру, догађаји су добили неповољан обрт, па је манастир враћен у пређашње стање.

Према подацима које је Свети архијерејски синод добио од Министарства иностраних послова, Свештена општина је писмом од 13. фебруара 1934. године обавестила чланове Сабора Хиландара⁶³ да је 11. фебруара стигао у Атину представник Васељенске патријаршије, митрополит трапезунтски Хрисант, који је донео патријаршијска писма и упуства о преобраћању Хиландара из идиоритамског у киновијски манастир. Због тога Свештена општина позива чланове Сабора да 14. фебруара дођу у Кареју. Истог дана су се састали чланови Сабора и одлучили да се одазову позиву 15. фебруара. Тога дана били су на окупу представници свих 19 манастира, под председништвом митрополита трапезунтског Хрисанта. Општини је предато писмо, чију је копију, по налогу Светог архијерејског синода, из Београда донео у Хиландар В. Шапоњић, изасланик Министарства иностраних послова, и оверен препис решења братства од 22. децембра 1932. године о преласку на општежителни начин живота. После читања писма и записника митрополит Хрисант је рекао “да Васељенска Патријаршија и Свештена Општина желе да се питање манастира Хиландара уреди и манастир уђе у заједницу Свете Горе у којој је и досада био и имао поштовање

⁶² Патријаршија Српске православне цркве, Пов. бр. 22/зап. 1024, 14/1. мај 1934.

⁶³ Чланови сабора су били: проигуман Михаило, проигуман Онуфрије, јеромонах Доситеј, јеромонах Петар и јеромонах Рафаило (*Патријаршија Српске православне цркве, Пов. бр. 22/зап. 1024, 14/1. мај 1934.*)

према Великој Христовој Цркви и са осталим манастирима сарађивао и чувао опстанак Свете Горе. Питање, пак, ово има се уредити на тај начин, што ће се манастир Хиландар саобразити свима прописима Устава Свете Горе а који се има стриктно чувати и испуњавати, јер је он тај камен темељац који чува и има да чува опстанак Свете Горе“. Потом је Митрополит прочитао све чланове Устава који говоре о општежитељним манастирима и нагласио “да се гласање о претварању из неопштежитељног у општежитељни има да изврши сагласно Уставу Свете Горе а према чл. 85. Избор игумана има да се изврши сагласно чл. 114 Устава, као и устоличење има се извршити према чл. 114“. Затим је Митрополит питао представнике Хиландара да ли ово примају, на што су они одговорили да у начелу примају, али пошто су при увођењу општежића имали у виду Типик Светог Саве, замолили су Општину да им одреди рок да би могли отићи у манастир и објаснити братству све ово што им је речено. Општина им је дала рок до 20. фебруара и предала им копију Практикона од 22. децембра 1932. године, измењеног у начину како се има извести општежиће у манастиру, и копију Практикона за избор игумана и друга упуства.⁶⁴

Митрополит трапезунтски Хрисант се није држао споразума постигнутог између митрополита Гаврила и патријарха Фотија. Због тога је братство манастира Хиландара на седници од 18. фебруара 1934. године поново гласало о будућем уређењу манастира. Од 36 позваних монаха, који су имали право гласа по чл. 85 Устава Свете Горе, седници је присуствовало 29. После објашњења како и на који начин да се уреди општежиће, да би се заснивало на закону Свете Горе и било признато од Свештене општине и Васељенске патријаршије, приступило се гласању. За познаваоце прилика у Хиландару резултат гласања није био изненађујући. За идиоритамски начин живота гласао је 21 монах, за општежиће по Типику Св. Саве 6, за општежиће по Уставу Свете Горе 1 и један који не пристаје ни на Устав Свете Горе ни на идиоритамски систем. На седницу су позвани, али нису дошли: јеромонах Рафаило, јеромонах Авакум, јерођакон Евстатије, монаси: Методије, Мирон и Сава, а монах Мифонт није дошао због заузетости.⁶⁵

На седници братства од 21. фебруара 1934. године реферисано је о пријему код Свештене општине. Наиме, проигуман Онуфрије и јеромонаси: Арсеније, Доситеј и Петар отишли су у Кареју 20. фебруара и предали писмо⁶⁶ са записником братске седнице од 18. фебруара. Пошто се Свештена општина упознала са садржином писма и записника, тражила је и усмена објашњења. Затим су изасланик Цариградске патријаршије и Свештена општина саопштили члановима Сабора “да је записник братске седнице од 18. фебруара 1934. сагласан Уставу Свете Горе, па како је братство манастира по 9 чл. Устава Свете Горе потпуно самоуправно у

⁶⁴ Записник саборске седнице братства Хиландара, 17. фебруар 1934.

⁶⁵ Исто, 18. фебруар 1934.

⁶⁶ Хиландар српска царска лавра у Светој Гори, М. бр. 27, 18. фебруар 1934.

унутрашњем уређењу манастира, то Свештена Општина одобрава записник братске седнице од 18. фебруара, да манастир Хиландар остане при идиоритамском систему изјавивши жељу да манастир што пре пошаље свога представника и протоеписката у Општину како би ови што пре могли примити дужност“.⁶⁷

После неповољног обрта у Хиландару, патријарх Варнава се, на основу одлуке Светог архијерејског синода, обратио писмом патријарху Фотију с приговором да држање Свештене општине није било у складу са склопљеним споразумом и обећањима. Изразио је наду да ће патријарх Фотије прибавити важност постигнутом споразуму. Истовремено је Министарство иностраних послова предузело кораке у Атини.⁶⁸

Цариградски патријарх Фотије одговорио је писмом 5. маја 1934. године. У писму одбија мисао да су Свештена општина и његов изасланик митрополит Хрисант поступили противно склопљеном споразуму и заступао је становиште да је братство Хиландара само одлучило о својој судбини, “јер ни Свештена Општина ни Цариградска Патријаршија нема права утицати на мишљење и вољу манастира Хиландара“.⁶⁹

Свети архијерејски сабор је на седници од 12. VI /30. V 1934. године расправљао о догађајима у Хиландару. Стављено је у дужност Светом архијерејском синоду “да поново и енергично инсистира код Васељенске Патријаршије на увођењу општежића у манастиру Хиландару, односно на остварењу постигнутога с нашим изаслаником, по којем споразуму није било места поновном гласању братства о увођењу или неувођењу општежића у Хиландару, него о легализовању ранијим гласањем већ одлученога општежића, које у вољи светога ктитора, уосталом, има много јачу основу него што је гласање колебљивих монаха“.⁷⁰

Све интервенције Српске цркве да се сачува тек уведено општежиће биле су узалудне. Као што се из изложеног види, општежиће је пропало захваљујући монасима Хиландара, који су се приликом поновног гласања изјаснили за идиоритмију. Такво стање је остало до 1991. године, када је уведено општежиће.

---

⁶⁷ Патријаршија Српске православне цркве, Пов. бр. 22 /зап. 1024, 14 /1. мај 1934.

⁶⁸ Исто.

⁶⁹ Исто.

⁷⁰ АСБр. 102 /зап. 156, 12. јун /30. мај 1934.

Summary

Dr Predrag Puzovic

THE INTRODUCTION OF CENOBITIC LIFE IN THE MONASTERY OF CHILANDARI IN 1933.

The last mention of a heguman office in Chilandari dates back to 1881. This means that ever since the monastery is devoid of an cenobitic mode of life conduct, and this conduct was prescribed by the Typikon of St Savva. Attempts to have the cenobitic mode restored, repeatedly failed. After the First World War, the Serbian Orthodox Church made an effort to increase the brotherhood of Chilandari, to pay off its debts, and, finally, to introduce the cenobitic mode. Since it was thought that the idiorythmic life was the root of all troubles, preparations for the introduction of cenobitic life were commenced in 1920.

A delegation of the Serbian Orthodox Church visited the monastery in that year. The members of this delegation were: the bishop of Zica, Nikolaj; priest dr Vojislav Janic; Gavra Milosevic and the consul general from Thessalonika, and Trajan Zivkovic. The council of the brotherhood of Chilandari decided that cenobitic life be instituted the same year, after the improvement of its economical conditions. However, things were delayed since there were present a number of monks who preferred the idiorythmic way of life. Another problem was that the monks wanted the cenobitic way of life introduced according to the Typikon of St Savva, and not in accordance to the Constitution of Mount Athos from 1926. Finally, on the 22nd of December 1932, the brotherhood of the monastery of Chilandari agreed on the decision to introduce the cenobitic way of life; and this was implemented in March, 1933.

The official delegate of the Serbian Orthodox Church participating at these festivities was bishop Nikolaj. The cenobitic way of life was not of long duration at the monastery. The reason being that cenobitism was introduced according to the Typikon of St Savva, and not according to the Constitution of the Mount Athos (1926). It was terminated in February of 1934.

It was finally reintroduced in 1991.